

Ігор Дацків

доктор історичних наук

Головні напрями зовнішнього політичного курсу ЗУНР

Внаслідок лютневої 1917 року революції в Росії та поразки блоку Центральних держав у світовій війні восени 1918 р., а також пожвавлення національно-визвольного руху поневолених народів розпалися могутні Російська та Австро-Угорська імперії. На їх уламках утворилася низка незалежних держав, зокрема Україна, Фінляндія, Латвія, Грузія, Чехословаччина, Сербо-Хорватословенія (Югославія), Польща та інші.

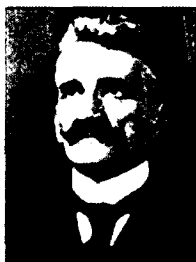
19 жовтня 1918 р. скликана українським політичним проводом у Львові Конституанта проголосила створення на українських етнічних землях Австро-Угорської імперії західноукраїнської держави на чолі з Українською Національною Радою. Вищий орган майбутньої держави, очолений лідером Української національно-демократичної партії Євгеном Петрушевичем, оприлюднив декларацію, згідно з якою Галичина, Північна Буковина і Закарпаття «творять цілісну територію, уконституовуються... як українська держава» [1, 1918. 20 жовтня].

Коли сподівання на мирну передачу влади в країні керівництвом Австро-Угорщини не виправдалися і над Галичиною нависла небезпека приєднання до Польщі, створений у Львові Центральний військовий комітет на чолі з Д. Вітовським у ніч на 1 листопада вдався до повстання і за кілька днів перебрав до своїх рук владу в Галичині та Буковині, передав Національній Раді. Відозва до українського народу про фактичне утворення незалежної держави була оприлюднена 1 листопада [2, с. 3–4].

13 листопада було визначено її назву як Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) і сформовано перший уряд — Державний секретаріат на чолі з Костем Левицьким у складі 14 міністерств. Міністром закордонних справ став відомий політичний діяч Василь Панейко [1, 1918. 11 лист].

Робота утворених структур і установ Міністерства закордонних справ ЗУНР повинна була негайно активізувати зовнішньополітичну діяльність новоствореної української держави, що опинилася на перехресті інтересів великих амбітних держав, які по закінченні світової війни перебравли на себе роль архітекторів повоєнної Європи й радикально перекроювали карту колишньої Російської та Австро-Угорської імперій. Але якщо долі Польщі, Чехословаччини, Румунії, Угорщини було вирішено на користь їх народів і в дусі

Територія - 70 тис. км²
Населення - 6 млн. осіб
Столиця - Львів
Державна мова - українська
Адміністративний поділ - 3 області, 12 округів,
57 повітів
Президент - Євген Петрушевич
Прем'єр-міністри - Кость Левицький,
Сидір Голубович
Парламент - Українська Національна Рада

Євген ПЕТРУШЕВИЧ
• 03.06.1863
Буськ, Галичина.
Австро-Угорщина.
• 29.08.1940, Берлін, Німеччина.
період: Львів, Лемківський
цивільний

Кость ЛЕВИЦЬКИЙ
• 18.11.1859
Бисмецька Галичина.
Австро-Угорщина.
• 12.11.1941, Львів.
пох. Янівський
меморіальний цвинтар

Гербом Західно-української Народної Республіки є
Золотий лев на сімці пап'є, обернений у свою праку
сторону. Державний прапор і срібно-жовтий.
Гімн: «Слава Україні».

вересня 1914 у Львові створено Центральний
Військовий Комітет (ЦВК) для підготовки зброй-
ного повстання проти австрійської влади

18.10.1918 у Львові, в Народному Домі, на зборах
українських депутатів австрійського парламенту,
українських членів галицького і буковинських
сеjmів, представників політичних партій Галичини
і Буковини, духовенства і студентства було
утворено Українську Національну Раду, яка стала
політичним представницьким органом україн-
ського народу в Австро-Угорській імперії

19.10.1918 УНРада, спираючись на право народів
на самовизначення, проголосила Українську
державу на всій українській етнічній території
Галичини, Буковини і Закарпаття.

01.11.1918 Галицькадама Чина стрілецькі час-
тини, очолювані головою ЦВК сотником Д. Вітов-
ським, зайняли найважливіші урядові установи у
Львові і передали всю повноту влади УНРаді

04.11.1918 проголошено Східно-Лемківську Рес-
публіку в складі ЗУНР

05.11.1918 встановлення влади УНРади на Бу-
ковині

11.11.1918 румунські війська окупували Північну
Буковину включно з Чернівцями

11.11.1918 УНРада затвердила Конституцію -
Тимчасовий основний закон про державну
самостійність українських земель бувшої австро-
угорської монархії, за якою новостворена дер-
жава отримала назву - Західно-Українська На-
родна Республіка

01.12.11.1918 початок українсько-польської вій-
ни. Польські війська зайняли Львів

11.12.1918 похід військ ЗУНР у Закарпаття
14.12.1918 захоплення Ужгорода чеськими вій-
ськами

21.01.1919 Закарпатський Всенародний Конгрес
у Хусті приймає декларацію про приєднання
Закарпаття до України

22.01.1919 у Києві відбулося урочисте проголо-
шення Акту Злуки УНР (Наддніпрянська Україна)
і ЗУНР (Галичина, Буковина, Закарпаття) в єдину
соброрну Українську Народну Республіку.

Назву ЗУНР змінено на - Західна Область
Української Народної
Республіки (ЗО УНР).

Українська Народна Республіка

Використана література:
Національний банк України. Ки-
ївська історична карта. К. М.
Львівська історична карта. Львів.
Українська Народна Республіка. 001
Українська Народна Республіка. 001

Є. Петрушевич (1863–1940),
голова Української національної
ради ЗУНР

Д. Вітовський (1887–1919),
сотник Легіону Українських Січових
Стрільців, полковник, начальний
командант Української Галицької
армії, Державний секретар
військових справ ЗУНР

К. Левицький (1859–1941),
Співзасновник УНДП. З листопада
1918 р. — голова Державного
секретаріату ЗУНР

відомих «14 пунктів» концепції президента США В. Вільсона, то ставлення Антанти і США до ЗУНР виявилось негативним. Надання рівних з іншими прав на самовизначення галицьким українцям вони вважали неможливим.

Отже, з перших днів існування на її незалежність і територіальну цілісність, з благословення великих держав-переможниць, зазіхали сусідні Польща, Румунія, Угорщина і Чехословаччина. Причому інспіроване і підтримане польськими шовіністами повстання у Львові на початку листопада 1918 р. швидко переросло у широкомасштабну війну. Бойові дії розгорнулися більш як на 300-кілометровому фронті від Сокаля до Турки. Водночас у першій декаді листопада 1918 р. румунські війська окупували Північну Буковину, а над Закарпаттям встановили свій контроль Угорщина й частково Чехословаччина.

Із перших днів розбудови держави президенту Є. Петрушевичу і Державному секретаріату довелося розв'язувати два головні зовнішньополітичні завдання: «...По-перше, забезпечити протидію полякам на міжнародній арені й довести світові, передусім державам-переможцям у війні, легітимність і правомірність своїх кроків, спрямованих на утворення Західноукраїнської держави; по-друге, знайти союзників і допомогу в боротьбі проти Польщі» [3, с. 359].

З цією метою було засновано перші дипломатичні представництва ЗУНР у Відні, Берліні, Празі, Будапешті та скеровано місії до Італії, Ватикану, Бразилії, США і Канади. Але пересилити міжнародну ізоляцію молодій галицькій дипломатії було непросто. Формування зовнішньої політики, визначення її пріоритетів та розбудову дипломатичної служби ускладнювала насамперед польсько-українська війна, в якій Антанта і США з прагматичних позицій однозначно підтримували Польщу, намагаючись у такий спосіб створити міцну протизагу Німеччині та більшовицькій Росії.

Отож вважалася перспективною орієнтація на Антанту, прихильників якої серед проводу ЗУНР (насамперед в оточенні президента Є. Петрушевича) було чимало. Щоправда, і дипломатичних зусиль для цього, без надії на успіх, потребувалося чималих. Позиції Польщі на Заході базувалися на наполегливій праці її дипломатів і політиків ще під час світової війни. В Парижі і Лондоні вони заснували представництва, очолювані енергійними націоналістами Р. Дмовським і К. Длуським. На відміну від керівників ЗУНР, поляки вправно скористалися міжнародною ситуацією, забезпечивши сприятливі зовнішні умови державного відновлення й допомогу у досягненні своїх прагнень, зокрема прислання «історичних польських» земель на сході.

Так, після утворення в листопаді 1918 р. незалежної Польщі в країнах Західної Європи з'явилися численні польські військово-дипломатичні представництва. Їх очолили досвідчені генерали і адмірали: Т. Розвадовський і Б. Роя (Париж), В. Клочковський (Лондон), Р. Лямезян (Бухарест), Й. Пожецький (Константинополь), З. Брінк (Вашингтон) та інші, які своєю активною діяльністю суттєво впливали на перебіг польсько-української війни 1918–1919 рр. Поляки, розгорнувши тотальну антиукраїнську пропаганду на Заході, усіляко дискредитували уряд ЗУНР, стверджуючи, що повстання у Львові — австрійська акція, а 100-тисячну Галицьку армію йменували «збіговиськом банд». Відтак у керівництва держав Європи і їх суспільств формувалося негативне ставлення до Республіки галичан [4, с. 257].

Аналізуючи роль Антанти в польсько-українській війні, варто зауважити, що спочатку поляки усіляко применшували масштаби бойових дій і кваліфікували збройну боротьбу українців за свою незалежну державу як спонтанний «бунт» нечисленних націоналістичних сил. У грудні 1918 р. варшавський уряд звернувся до свого представника на Мирній конференції в Парижі Р. Дмовського з вимогою ввести до Східної Галичини війська Антанти, щоб замирити українців з поляками. Але Р. Дмовський відкинув такі вимоги, мотивуючи це тим, що фактом переговорів з українцями поляки й Антанта визнали б українців як рівновартну воюючу сторону, а рішення про Східну Галичину перейшло б тим самим до рук Найвищої Ради в Парижі [5, с. 435].

Отже, Р. Дмовський, як і чимало варшавських діячів, спочатку не були зацікавлені у втручанні Антанти, вважаючи, що для міжнародного іміджу Польщі вигідно ліквідувати «український бунт» своїми силами як незначний конфлікт з національною меншістю новоствореної держави. Початковий період війни, коли вона охопила Львів і значну частину Галичини, підтверджував ці сподівання. Остаточо розгромити молоду Галицьку армію, яка тільки розбудовувалася, поляки планували після прибуття з Франції армії під командуванням генерала Ю. Галлера, що комплектувалася польськими емігрантами та французькими генералами й офіцерами. Безпосереднє втручання Антанти у війну і перего-

вори її спеціальних військово-дипломатичних місій з представниками ЗУНР розпочалися лише у лютому 1919 р., коли 100-тисячна Галицька армія почала завдавати полякам відчутних ударів.

Безумовно, головну роль у формуванні ставлення Антанти і США до ЗУНР відігравала Франція, яка під час світової війни перетворилася у могутню військово-політичну силу і впливала на розв'язання актуальних проблем післявоєнної Європи. Утворення сильної Польщі було одним із головних напрямів зовнішньої політики французького прем'єра Ж. Клемансо. Він постійно твердив, що галицькі українці воювали на боці Австро-Угорщини проти Антанти, що УНР уклала Брестський мир, тобто союз з Німеччиною, і нав'язував свою негативну позицію главам Великобританії, США тощо. [6, с. 19].

Іншим несприятливим фактором для ЗУНР у формуванні її зовнішньої політики і діяльності дипломатичної служби була міжнародна ізоляція держави. Однобока орієнтація її політичного проводу під час світової війни на Австро-Угорщину й Німеччину не дозволила галицьким політикам, що перебували в той час у Відні, на відміну від поляків, зав'язати стосунки з іншими країнами. Щоправда, Відень надав можливість ЗУНР утворити галицьке представництво, яке стало на початку існування держави центром її міжнародної діяльності, та визнав його легітимність на своїй території.

Є. Петрушевич до кінця грудня 1918 р. перебував у Відні й намагався через нейтральні держави налагодити контакти з провідними країнами Заходу. Завдяки сприянню урядів Швеції і Швейцарії вдалося використати їх радіостанції, розіславши 1 листопада телеграфні ноти про утворення Західноукраїнської держави зі столицею у Львові й заклик до встановлення міждержавних стосунків. Оскільки сподіватися на Францію було марною справою, уряд ЗУНР і його зовнішньополітичне відомство зосередили зусилля на пошуках контактів зі США і Великобританією. Були надіслані ноти до їх урядів, у яких повідомлялося про утворення незалежної держави ЗУНР і агресію з боку Польщі. Апелюючи до «14 пунктів» В. Вільсона, керівництво республіки просило надати допомогу у захисті ЗУНР.

Великі сподівання Є. Петрушевич покладав на президента США. 26 листопада він надіслав В. Вільсону дипломатичну ноту, в якій, зокрема,

писав: «Утворивши державу... у Львові, ми визначили границю цієї держави тільки провізорчно, вичікуючи Вашого рішення... Дотримуючись справедливих принципів Ваших, Пане Президенте, у цих границях, Українська Національна Рада представляє державу і старається не допустити ніякого нелюдського вчинку, а притім не допускається насильного переступлення влади, яку вона має в руках...» [7, с. 168–171].

Посилаючись на відомі гасла президента щодо самовизначення, Є. Петрушевич рішуче протестував проти відвертої агресії Польщі, яка втягнула молоду галицьку державу у збройний конфлікт, і просив В. Вільсона допомогти зупинити польсько-українську війну та стати арбітром у відносинах між ЗУНР і Польщею [7, с. 171].

20 листопада 1918 р. працівник державного секретаріату закордонних справ Є. Левицький надіслав ноту міністру закордонних справ Великої Британії А. Бальфуру, повідомляючи, що проти новоутвореної самостійної української держави Польща розгорнула загарбницьку війну, й пропонував використати вплив Великобританії, як члена Антанти, для її припинення.

В. Панейко зустрівся у Берні з англійським дипломатичним представником Севрі. Британський посол у Швейцарії Г. Румболд повідомив міністру Бальфуру, що член уряду ЗУНР В. Панейко прагне налагодити стосунки з представниками союзників. Український дипломат заявив, що його країна сподівається на прихильне ставлення Англії і США до проблеми визнання ЗУНР і припинення польсько-української війни. В. Панейко з прикрістю наголошував, що Франція підтримує агресію Польщі проти його країни. У зверненнях як до В. Вільсона, так і до А. Бальфура уряд ЗУНР наголошував, що його країна може стати надійним форпостом західної цивілізації проти небезпеки з боку більшовизму, який має тенденцію поширюватися на захід. Проте, як відомо, Антанта і США вважали Польщу і Румунію більш надійним і реальним бар'єром [8, с. 116–117].

Спроби галицьких політиків і дипломатів привернути увагу до проблем своєї країни не викликали позитивної реакції з боку головних країн Антанти, але зростання масштабів польсько-української війни, які не лише відволікали польські війська від протистояння з більшовицькою Росією, але й істотно їх послабляли, змусили Захід внести

проблему Східної Галичини до порядку денного Паризької мирної конференції й запросити її дипломатичну делегацію на чолі з В. Панейком.

Ці фактори також змусили країни Антанти направити військово-дипломатичні місії для детального ознайомлення із ситуацією на місці. Вже у середині листопада 1918 р. з Ясс до Львова, де точилися вуличні бої, прибув член французької місії в Румунії поручик А. Віллем. Він брав участь у переговорах про перемир'я між українськими і польськими військами, що вели бої в галицькій столиці. У грудні до Тернополя прибула англійська військово-дипломатична місія на чолі з капітаном Т. Джонсоном з метою вивчення ситуації у краї. Разом з прибулим полковником Г. Вейдом англійці відвідали Львів і Варшаву, де зустрічалися з Ю. Пілсудським та І. Падеревським, а також з митрополитом УГКЦ А. Шептицьким, польськими фронтовими генералами Т. Розвадовським і Ю. Лесневським та з командиром підльвівської бойової групи «Наварія» Галицької армії полковником І. Омеляновичем-Павленком.

Для припинення війни полковник Г. Вейд запропонував полякам посередництво у мирних переговорах з командуванням Галицької армії. Галицька сторона, яку представляли фронтові командири, погоджувалася на мир і кордон по річці Сян. Але поляки не прийняли пропозицій місії Г. Вейда й поскаржилися Лондону, що його представник намагається припинити польсько-українську війну у спосіб окупації Східної Галичини військами Антанти, на що дає згоду українська сторона. Відтак англійську місію було відкликано. Контакти української дипломатії з англійцями хоча й не мали бажаного результату, проте послабили негативне ставлення певної частини британського дипломатичного корпусу. І навіть більше, міністр А. Бальфур у листі до Ю. Пілсудського виклав своє невдоволення діями польської сторони на переговорах щодо припинення війни [9, арк. 147–148; 10, арк. 105].

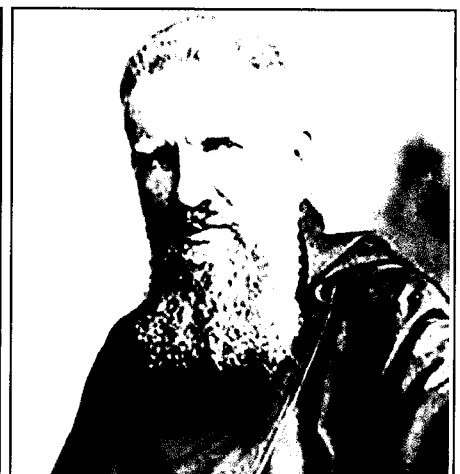
США, на відміну від Англії, яка зацікавилася можливою експлуатацією Бориславського нафтового басейну, не мали економічних чи інших інтересів у Галичині і займали особливу позицію щодо української проблеми. Поспілкувавшись з українцями, американський генерал Ф. Кернан у доповідних записках до президента В. Вільсона

В. Панейко (1883–1956),
держсекретар зовнішніх справ ЗУНР,
голова делегації ЗУНР на мирній
конференції в Парижі

С. Томашівський (1875–1930),
радник делегації ЗУНР на мирній
конференції в Парижі

Митрополит Андрей Шептицький
(1865–1944), предстоятель
Української греко-католицької
церкви

спростовував наклепи на галичан, звинувачуваних поляками у «більшовизмі» тощо. Його підтримав голова наступної місії підполковник Е. Казярс, який прибув з Парижа до Львова й детально ознайомився із ситуацією на фронті та станом Галицької армії. Як і генерал Ф. Кернан, Е. Казярс у своїх повідомленнях до Вашингтона подавав незалежну, близьку до об'єктивної, оцінку ситуації. Всупереч польським інсинуаціям, представник США заявляв, що Галицька армія — це 100-тисячне боєздатне регулярне військо.

Варшава болісно реагувала на діяльність цих антантівських місій і неодноразово апелювала до Франції за підтримкою. 21 січня 1919 р. маршал Франції Ф. Фош звернувся до керівництва Паризької мирної конференції, яка займалася проблемою Східної Галичини, з проханням у майбутньому надсилати на переговори з галичанами лише спільні місії, до яких мають входити представники Франції, Англії, США та Італії [4, с. 261].

Усвідомлюючи, що найвищим міжнародним органом, до якого можна апелювати, була Паризька мирна конференція, уряд ЗУНР на початку січня 1919 р. відрядив до неї свою делегацію у складі В. Панейка (голова місії), С. Томашівського та згодом долучив до них державного секретаря військових справ Д. Вітовського і дипломата М. Лозинського. Делегація увійшла формально до складу місії УНР Г. Сидоренка й утворила своєрідну секцію. Хоча галицьку делегацію не визнавали

повноправним учасником конференції, проте неодноразово запрошували на засідання з проблем ставлення до місії В. Панейка стало те, що тепер поляки не применшували можливостей Галицької армії, а, навпаки, залякували Антанту її загрозою для подальшого існування Польщі.

У січні 1919 р. було сформовано військово-дипломатичну делегацію з мандатом Паризької мирної конференції на чолі з французьким генералом Юзефом Бартелемі, що мала повноваження вести переговори про припинення війни. До її складу увійшли: французи — майор де Летоїле і капітан Ламарк, англійці — генерал А. Картон де Віарт, полковники Ф. Сміт і Д. Кінг, американці — капітан Д. Басс і професор Р. Лорд, італієць майор Стабіле та інші. Вона перебувала у Польщі й Галичині з 18 січня до 10 березня 1919 р. й мала до 70 осіб [11, с. 166].

Понад місяць перебуваючи у Польщі, делегація брала участь у нарадах з головою міжсоюзної місії у Польщі Ж. Нулансом, якому підпорядковувалась, а також з керівництвом польської держави. Поляки чинили на делегацію потужний тиск, до того ж вона не отримувала об'єктивної інформації про ситуацію на фронті. Ще до початку її діяльності генерали Т. Розвадовський і Ю. Лесневський та дипломат А. Скарбек склали протокол вимог польської сторони, за яким Польща погоджувалася припинити бойові дії і вести мову про перемир'я

М. Тарнавський (1869–1938),
генерал-четар УГА та її Начальний
вождь

О. Бурачинський (1877–1948),
державний секретар судівництва
ЗУНР

С. Витвицький (1884–1965),
один з організаторів возз'єднання
УНР і ЗУНР. Державний секретар
закордонних справ ЗУНР
в 1918–1919 р.

лише за умови, що до неї відійде частина Галичини по лінії Буг-Дністер зі Львовом і Бориславським нафтовим басейном [12, с. 177].

На зміцнення пропольських настроїв у антантівській місії, й насамперед у її керівника генерала Ю. Бартелемі, відчутно вплинуло їхнє перебування у Львові, взятому в облогу військами Галицької армії. У листі до маршала Ф. Фоша генерал, зокрема, писав: «Люди, які з таким героїзмом боронять рідне місто, не можуть підлягати іншій, а лише польській владі» [13, с. 231].

Митрополит греко-католицької церкви А. Шептицький, зустрічаючись з головою і членами місії, намагався через них вплинути на країни Антанти і вимагав справедливого розв'язання східно-галицької проблеми, й перш за все — припинити війну. Ще раніше він звертався по допомогу до папського візитатора у Польщі А. Ратті, до папи римського Бенедикта XV. У відповіді митрополитові папа римський писав: «Цей збройний конфлікт не піде на користь ані полякам, ані нашим русинам, а тим більше — нам. Я не вважаю цей конфлікт явищем невідворотним. Вживайте Ви, вживатиму і я всіх заходів для того, щоб цей конфлікт якнайшвидше ліквідувати» [4, с. 264].

Перша зустріч і переговори української військово-дипломатичної делегації з антантівською місією відбулися у Львові 25 лютого 1919 р. На категоричну

вимогу генерала Ю. Бартелемі Галицька армія припинила блискучо розпочату наступальну Вовчухівську операцію, в результаті якої Львів було заблоковано і створилася реальна загроза втрати його поляками. За допомогою антантівської місії вони сподівалися шляхом тимчасового перемир'я посилити свої війська на львівському напрямку й гарнізон міста, що, власне, їм і вдалося зробити.

Угоду з поляками про припинення вогню підписано 24 лютого у Львові за дорученням уряду ЗУНР командиром 2-го галицького корпусу М. Тарнавським. До складу делегації ЗУНР входили: О. Бурачинський, С. Витвицький, М. Лозинський, В. Охримович, В. Темницький, полковники К. Слюсарчук, В. Гужковський, отаман Т. Рожанковський, підполковник В. Фідлер та перекладач о. Ф. Бонн. Уряд ЗУНР опрацював для делегації інструкцію, згідно з якою вона повинна відстоювати лінію перемир'я, як і кордон з Польщею, виключно по річці Сян, з деякими незначними поступками вздовж залізниці Перемишль-Львів [14, с. 75–76].

Однак польська делегація, очолювана А. Скарбеком, висунула головною умовою перемир'я демаркаційну лінію Берестечко-Перемишляни-Рогатин-Галич-Калуш-г. Попада, залишаючи за Польщею більшу територію ЗУНР зі Львовом і нафтовим басейном. Така пропозиція поляків була абсолютно неприйнятною для української

сторони. Антантівська місія перенесла переговори на 27 лютого до Ходорова, де розташовувалася Ставка Начальної Команди Галицької армії генерала М. Омеляновича-Павленка і куди прибули президент ЗУНР Є. Петрушевич, голова уряду С. Голубович та Головний Отаман УНР С. Петлюра.

До Ходорова місія виїхала без польської делегації, але ще до початку другого раунду переговорів генерал Ю. Бартелемі та члени його місії не приховували пропольських настроїв. Ю. Бартелемі взагалі вважав, що галицькі українці не мають права на самостійну державу. Американець професор Р. Лорд запевнив поляків, що місія ніколи не погодиться на демаркаційну лінію по річці Сян. Ю. Пілсудський вважав можливим зробити єдину поступку українцям: залишити їм залізницю Стрий-Лавочне для зв'язку із Заходом [15, арк. 12–13].

27 лютого 1919 р. місія Ю. Бартелемі у повному складі прибула до Ходорова. Галицьку сторону представляли винятково військовики: генерал М. Омелянович-Павленко, полковник В. Курманович та інші. У дискусії взяв участь також Головний Отаман УНР С. Петлюра. У спогадах М. Омелянович-Павленко писав, що С. Петлюра пропонував прийняти пропозицію місії Антанти щодо демаркаційної лінії. «Хоч вона не відповідала в цілому інтересам галичан, — розповідав Головний Отаман командарму після зустрічі з Ю. Бартелемі, — але я настоював на прийнятті її, бо цим досягли би ми: а) фактичного визнання

України з боку Антанти; б) отримали би можливість створити базу для підвозу амуніції з Європи і в) оперлися б фактично на Європу в нашій боротьбі з більшовиками — себто з Москвою» [16, с. 150–151].

У зв'язку з тим, що і в Ходорові генералові Ю. Бартелемі не вдалося нав'язати українцям перемир'я ціною значних територіальних поступок, він запропонував українській делегації прибути 28 лютого до Львова, де провести завершальний раунд українсько-антантівських переговорів. Він застерігав: «Комісія чекатиме у Львові до 5 березня 8-ї години ранку уповноважених обох воюючих сторін, наділених повноваженнями для підписання цього перемир'я» [17, с. 157]. Проект підписали представники Франції, Англії, США та Італії.

Разом з цим документом голова антантівської місії вручив українцям проект мирного договору, який мав бути підписаний не пізніше 5 березня. Згідно з ним частини Галицької армії мали відступити на схід від лінії фронту Рава-Руська-Немирів-Яворів-Судова Вишня-Хирів-Турка. Ю. Бартелемі суворо застерігав: «Коли ви не приймете нашого пропозиції, будете відповідати за сей крок перед цілою Антантою. Ви будете мати війну з поляками, які матимуть поміч відважної і добре зорганізованої армії Галлера, зложеної з шести дивізій... З другого боку йдуть більшовики, які вже мають Київ і найбільшу часть вашої території і знаходяться під вашими брамами. Коли ж ви приймете наше пропозиції, ми робитимемо

В. Охримович (1870–1931), делегат Української Національної Ради ЗУНР

В. Темницький (1879–1938), учасник проголошення Акту Злуки ЗУНР та УНР, міністр закордонних справ УНР

К. Слюсарчук (1869–1919), підполковник УСС, полковник Української Галицької Армії

Т. Рожанковський (1875–1970),
перший командант Легіону УСС,
член Української Національної Ради
ЗУНР

В. Голубович (1885–1939),
голова Ради народних міністрів і
міністр закордонних справ УНР

С. Петлюра (1879–1926),
організатор українських збройних
сил, голова Директорії УНР

заходи, щоб була признана ваша суверенність... Доля вашого народу знаходиться в ваших руках» [14, с. 77–78].

Однак командування Галицької армії у ніч на 1 березня наказало відновити бойові дії Вовчухівської операції, що обурило генерала Ю. Бартелемі, який кваліфікував це як виклик Антанті. Він вимагав негайно припинити бойові дії і застерігав, що покидає Львів, не чекаючи відповіді українського уряду на його пропозиції. 2 березня місія виїхала до Варшави, де Ю. Бартелемі звітував про підсумки переговорів Ж. Нулансу, і згодом 12 березня — керівництву Паризької мирної конференції. Генерал визнав провал переговорів, попереджав про загрозу падіння Львова й рекомендував негайно відправити на галицький фронт армію генерала Галлера, що зумовило безрезультатну діяльність у Парижі української делегації під проводом В. Панейка.

4 березня 1919 р. уряд ЗУНР надіслав ноту «До правительств Франції, Англії, Злучених Держав Північної Америки й Італії і до всіх інших правительств союзних держав, як також до правительств держав цілого культурного світу». У ній зазначалося, що Польща розгорнула загарбницьку війну і захопила столицю Львів. Ще 26–28 лютого відбулися переговори української військово-дипломатичної делегації та керівництва Польщі з місією Антанті на чолі з генералом Ю. Бартелемі. Ця делегація з мандатом Паризької

мирної конференції спілкувалася головним чином з поляками і під їх впливом вимагала від української сторони, по суті, капітулювати перед Польщею, «віддати полякам добру половину нашої території зі столицею Львовом і з Бориславом». Отже, «місія потоптала принцип самовизначення народів і стала на стороні польського імперіалізму. Сим рішенням місія посіяла в нашій народі недовір'я до Антанті і до тих високих принципів справедливості, які Антанта проголосила... Тому просимо правительства Франції, Англії, Злучених Держав Північної Америки і Італії вислати до нашої держави окрему місію, яка, не підлягаючи польським впливам, безсторонно розслідила би наші відносини» [14, с. 82–83].

27 березня 1919 р. нова антантівська місія американського генерала Ф. Кернана в окупованому поляками Хирові розпочала останні переговори антантівської місії з військово-дипломатичною делегацією ЗУНР, до якої входили генерал В. Генбачов, М. Лозинський, підполковник В. Фідлер, майор К. Долежалъ і о. Ф. Бонн. Польську сторону представляли граф А. Скарбек, полковник М. Кулінський та інші. На відміну від Ю. Бартелемі, генерал Ф. Кернан неупереджено вислухав українську сторону, яка погоджувалася негайно припинити війну й остаточне рішення про долю держави винести в Парижі. Поляки виставили попередньою умовою перемир'я визнання українцями демаркаційної лінії Бартелемі, що

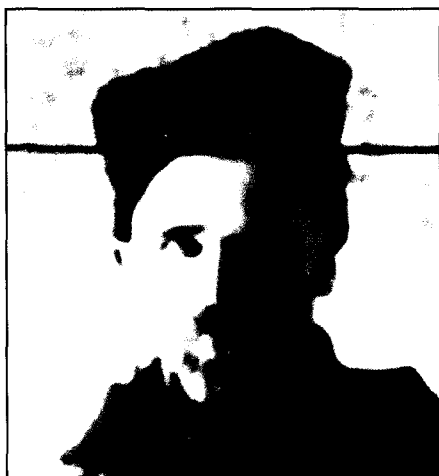
було відкинуто українською стороною. 28 березня переговори безрезультатно закінчилися.

Отже, дипломатичні заходи і спроби ЗУНР знайти порозуміння з Антантою виявилися марними, оскільки східно-галицька справа розглядалася Антантою винятково в контексті її глобальних інтересів. Провал визначальних Ходорівських переговорів щодо перемир'я під егідою Паризької мирної конференції був ключовим моментом у ході польсько-української війни, «бо він визначив радикальний зсув у політиці керівництва Антанти на користь Польщі. Насамперед це прискорило вислання армії Галлера до Польщі, присутність якої спричинилася до вирішення долі війни в інтересах Польщі» [4, с. 270].

Серед головних напрямів зовнішньої політики ЗУНР було встановлення добросусідських відносин з найближчими країнами: Чехословаччиною, Угорщиною і Румунією. Особлива увага приділялася Чехословаччині, яка могла б забезпечити вихід до Західної Європи, а беручи до уваги, що вона була визнана Антантою, через неї шукати контактів із альянтськими країнами. Член місії УНР у Празі А. Вітошинський писав, що на Чехословаччину уряд ЗУНР покладав великі надії у формуванні своєї зовнішньої політики, оскільки вона увійшла в коло антантівських держав. Позитивним фактором для зближення було їх спільне перебування в Габсбурзькій імперії, діяльність політичних лідерів у віденському парламенті та напружені стосунки Чехословаччини з Польщею внаслідок територіальних претензій Варшави [8, с. 118].

У грудні 1918 р. Є. Петрушевич відвідав Прагу, де вів переговори з президентом Т. Масариком, який наголосив, що «Європа може і повинна бути єдиною великою співдружністю великих і малих народів» [8, с. 120]. Відтак Чехословаччина і ЗУНР обмінялися дипломатичними місіями, започаткувавши взаємовигідне співробітництво, перш за все у військовій сфері: чимало офіцерів — чехів і словаків — погодилися служити в Галицькій армії й виявили себе вправними командирами. А коли частини української Гірської бригади змушені були відступити на територію Чехословаччини, президент Т. Масарик надав їм притулок, утримуючи коштом держави. Згодом до них приєдналися й інші частини Галицької армії. Між державами було укладено торговельну угоду, і за отриману зброю та інші промислові товари ЗУНР надала 9 тис. цистерн бориславської нафти. Чехословаччина не визнавала претензій Польщі на Східну Галичину, підтримувала військово-політичний союз між ЗУНР і УНР.

Під загрозою повної окупації країни польськими військами 30 травня С. Голубович звернувся до Паризької мирної конференції з проханням розмістити на території ЗУНР союзні війська, а у разі неможливості — надати мандат Чехословаччині на її зайняття до прийняття рішення Найвищою Радою щодо майбутніх кордонів між Польщею і ЗУНР. Тими ж днями галицька дипломатична місія на чолі з Я. Окуневським провела в Парижі переговори з чехословацькою делегацією, очолюваною

М. Омелянович-Павленко (1878–1952), генерал-полковник, Головнокомандувач Галицької армії

В. Курманович (1876–1945), пачальник штабу Галицької армії

В. Генбачов (1872–1957), командувач III-го та IV-го Галицьких корпусів, начальник тилу УГА

Я. Окуневський (1860–1929),
головнокомандувач у санітарних
справах Державного Секретаріату
ЗУНР

С. Вітик (1876–1937),
віце-президент Національної Ради
ЗУНР, пізніше очолив Міністерство
галицьких справ УНР.

Л. Цегельський (1875–1950),
керівник Секретаріату закордонних
справ ЗУНР

Е. Бенешем, про утворення федерації ЗУНР-ЧСР.
[8, с. 120]

Восени 1918 р. Державний секретаріат ужив низку заходів для встановлення стосунків із Угорщиною, надіславши у Будапешт дипломатичну місію. Зближенню держав сприяли їх належність до переможеної Австро-Угорщини та їх міжнародної ізоляції й ігнорування з боку Антанти. Проблема державності обох країн вирішувалася в Парижі без їх участі. Окрім того, як до ЗУНР, так і до Угорщини сусідні держави Польща, Румунія, Чехословаччина, які вже були під покровительством Антанти, мали територіальні претензії, що теж зближувало новостворені країни. Крім того, Угорщина потребувала української нафти, а взамін могла давати галичанам зброю та набої. Президент ЗУНР практично погодився на окупацію Закарпаття угорськими військами. І. Макух, Л. Цегельський та інші громадсько-політичні діячі під час розгляду питання про військовий похід частин Галицької армії в Закарпаття виступили категорично проти акції, щоб уникнути ще одного непотрібного фронту [18, с. 34].

Міждержавні взаємини не були офіційні, але Угорщина стала однією з небагатьох країн, де вільно діяли дипломатичні місії ЗУНР, зокрема сотника Я. Біберовича, який заснував у Будапешті збірну станицю для організації повернення на батьківщину колишніх військових чи полонених з Угорщини, Італії, Балкан. Водночас галицька місія сприяла поверненню в Угорщину з

Наддніпрянщини та Росії її громадян, здебільшого військовополонених.

У лютому 1919 р. до Будапешта прибула торговельна місія ЗУНР на чолі з С. Вітиком. Після того, як її прийняв президент М. Карої, вона підписала торговельний договір. Угорщина продавала українцям зброю, вугілля, промислові товари, а Галицька республіка постачала нафтопродукти. Наприклад, 28 березня Державний нафтовий комісаріат у Дрогобичі видав дозвіл на постачання в Будапешт 70 тис. літрів бензину [19].

Коли в Угорщині прийшов до влади комуністичний уряд Ш. Гарбаї, ЗУНР залишалася єдиною країною, що, попри ідеологічні розбіжності, не розірвала дипломатичних і економічних зв'язків. Будапешт теж намагався їх зберегти. Міністр закордонних справ Бела Кун запропонував Я. Біберовичу (голові місії ЗОУНР в Будапешті) у період складної ситуації на українсько-польському фронті посередництво в переговорах з радянською Росією. Але коли командувач угорськими військами В. Бем просив допомоги ЗУНР у боротьбі з Румунією, її керівництво відхилило прохання. Уряд ЗУНР не хотів змінювати орієнтацією зовнішньої політики на Антанту. Представництво Я. Біберовича в Будапешті, яке виконувало лише консульські функції, проіснувало до грудня 1920 р.

Керівництво ЗУНР під час польсько-української війни прагнуло бодай збереження нейтралітету Румунії, усвідомлюючи, що вона є опосередкованим

союзником Польщі і цілком залежною від Антанти. На взаєминах з Румунією помітно не позначилася навіть окупація румунськими військами в період польської травневої офензиви галицького Покуття з Коломиєю. Галицька армія залишила територію без опору. Адже війна на два фронти призвела б до катастрофи, та й було важливішим збереження армії, ніж частини Галичини. Окрім того, була ще одна обставина. Є. Петрушевичу листі до військового міністра генерала Е. Григореску писав: «Польські війська при занятті Східної Галичини допускаються грубих надужити супроти українського цивільного населення, натомість Королівські Румунські війська на Покутті поведуться з українським населенням дуже людяно». Він погоджувався, «...щоби Висока Команда Королівських Румунських військ на Покутті зволила на зайнятих собою частях Галичини свої війська аж до часу остаточного вирішення політичної судьби Східної Галичини» [20, арк. 3–8].

Отже, як і з Угорщиною, стосунки з Румунією не були тривалими і в остаточному підсумку все ж зійшли до рівня консульських спільно з УНР. У той період дипломатичну місію УНР в Бухаресті очолював К. Мацієвич, який спромігся організувати табори для інтернованих частин Армії УНР та окремих для галичан, що під тиском Червоної армії змушені були відступати до Румунії.

У надзвичайно складних умовах війни та міжнародної ізоляції керівництво ЗУНР взялося організовувати власну дипломатичну службу, центральний апарат зовнішньополітичного відомства, завданням яких було встановлення стосунків насамперед з сусідніми державами, країнами Антанти та пошук союзників у боротьбі з польською агресією.

Від 9 листопада 1918 р. державним секретарем закордонних справ був прихильник антантівського вектора зовнішньої політики Василь Панейко, його заступником — Лонгин Цегельський. Після від'їзду В. Панейка до Парижа Л. Цегельський практично керував секретаріатом до 12 лютого 1919 р., коли ці функції перебрав С. Витвицький. У середині березня до керівництва секретаріатом прийшов М. Лозинський, згодом активний учасник дипломатичних місій і міжнародних переговорів. З листопада 1919 р. справами

відомства керував безпосередньо Є. Петрушевич [3, с. 359]. Структура Державного секретаріату закордонних справ відповідала міжнародним стандартам і забезпечувала виконання покладених на відомство завдань. У складі секретаріату було створено відділи: 1. Дипломатичний, який керував формуванням і діяльністю дипломатичних представництв за кордоном та підготовкою робочих документів. 2. Преси — виконував пропагандистські та контрпропагандистські функції й вивчав закордонну пресу. 3. Консульський [21, арк. 55].

Польсько-українська війна вимагала забезпечити кордони держави та знайти союзників. Терміново створюються дипломатичні представництва в сусідніх державах. За участю Є. Петрушевича першим було засновано представництво в Австрії на чолі з М. Васильком. На нього було покладено завдання з підтримки стосунків з Німеччиною. Після проголошення ЗУНР дипломатичним представником у Берліні призначено Р. Смаль-Стоцького. Він підтримував тісні зв'язки з урядом УНР в еміграції, вносив цінні пропозиції щодо налагодження міжнародних стосунків, значно сприяв об'єднанню українського зарубіжжя, був членом українських дипломатичних місій на конференціях, зокрема у Генуї 1922 р. [22, арк. 1–4; 23, с. 158–164].

З 1920 р. послом у Празі був Є. Левицький, який до того очолював представництво у Швейцарії. Від жовтня 1919 р. діяло українське представництво на чолі з Г. Микитеєм у Белграді (Югославія). 1921 р. місію ЗУНР у Римі очолював О. Колесса, згодом В. Бандрівський.

Одним із найважливіших і найбільших за кадровим складом було представництво ЗУНР на Паризькій мирній конференції, на яке було покладено зносити з Лондоном. Його керівником від початку січня 1919 р. й водночас заступником голови об'єднаної дипломатичної делегації УНР був В. Панейко. До складу галицької делегації входили також С. Томапівський, С. Витвицький, М. Лозинський, полковник Д. Вітовський, отаман А. Ерле та ін. [24, с. 18–19].

У 1920–1922 рр., вже перебуваючи в еміграції, уряд ЗУНР надсилав дипломатичні делегації на міжнародні конференції, представляючи інтереси держави й боротьбу за відновлення її незалежності. Делегацію на Ризьку мирну конференцію у

Р. Смаль-Стоцький (1893–1969), дипломатичний представник ЗУНР, пізніше радник посольства і посол УНР у Берліні в 1921–1923 рр.

Є. Левицький (1870–1925), посол ЗУНР у Берліні та Празі

О. Назарук (1883–1940), у період ЗУНР займався в її уряді питаннями преси і пропаганди.

березні 1921 р. склали: К. Левицький (голова), Е. Брайтер, О. Назарук, Л. Мишуга, о. Ф. Бонн. Членами делегацій до Ліги Націй у Женеву були Є. Петрушевич, К. Левицький С. Витвицький, А. Петрушевич, о. Й. Жан Бонн. На міжнародну конференцію до Генуї у 1922 р. виїжджала делегація у складі: К. Левицький (голова), С. Витвицький, Е. Брайтер, В. Бандрівський, С. Рудницький, В. Степанківський, о. Ф. Бонн [25, с. 3–4].

На Державний секретаріат закордонних справ було покладено формування і керівництво діяльністю надзвичайних дипломатичних місій на переговорах з урядами чи представниками Гетьманату і Директорії УНР, делегаціями Антанти, які перебували в Галичину під час польсько-української війни, про що йшлося вище, а також українських делегацій недипломатичного

характеру, зокрема Л. Цегельського, Л. Мишуги — в США, О. Назарука, І. Боберського — в Канаді, П. Карманського — в Південній Америці, де були значні угруповання галицької діаспори.

Таким чином, значний загаль керівництва ЗУНР, насамперед її військового командування, а також галицьке суспільство усвідомлювали, що у війні з Польщею, яка мала тверді позиції на Заході та підтримувалася могутньою Антантою, розраховувати на визнання і підтримку Франції, Великобританії чи США було марною справою. Отже, найбільшу активність зовнішньополітичне відомство та його дипломатичний корпус виявляли у заходах, спрямованих на досягнення тісного союзу з братньою Наддніпрянською Україною, сподіваючись на її реальну підтримку і допомогу у боротьбі за збереження незалежності. ■

Список використаних джерел

1. Вісник Генерального секретаріату Української Народної Республіки. Київ, 1917–1918.
2. Збірник законів, розпорядків та обіжників, проголошених Державним Секретаріатом Зах. Укр. Нар. Республіки. Станіславів, 1918. 26 с.
3. Павлюк О. Дипломатія незалежних українських урядів (1917–1920) // Нариси з історії дипломатії України. Київ : Альтернативи, 2001. С. 314–397.

4. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 1998. 470 с.
5. Дольницький М. Роль Антанти в українсько-польській війні в 1918–1919 рр. // Українська Галицька Армія : (Матеріали до історії). Вінніпег : Д. Микитюк, 1958. Т. 1. С. 435–444.
6. Ададуров В. Політика Франції стосовно українсько-польського конфлікту за Східну

Галичину в період з листопада 1918 по березень // Україна в минулому. Київ; Львів, 1995. № 7. С. 18–32.

7. Стахів М. Західна Україна: нарис держ. буд-ва та збройної і дип. оборони в 1918–1919 рр. Т. 3. Скrentон : Укр. роб. союз, 1960. 212 с.

8. Павлюк О. Зовнішня політика ЗУНР // Київська старовина. Київ, 1997. № 3/4. С. 114–138.

9. Российский государственный военный архив (РГВА). Ф. 471. Фонды Верховного командования Войска Польского. Оп. 1, д. 82. Оперативные донесения Верховного командования ВП о боевых действиях на Галицком фронте, 1918 г. 231 л.

10. РГВА. Ф. 471. Оп. 1, д. 90. Оперативные донесения Верховного командования ВП о боевых действиях на Галицком фронте, 1918–1919 гг. 223 л.

11. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів : Олір, 1995. 362 с.

12. Klimecki M. Polsko-Ukrainska wojna o Lwow i Wschodni Galicje 1918–1919 r. Warshawa, 1997. 278 s.

13. Kozlowski M. Miedzy Sanem a Zbruczem: Walki o Lwow i Galicje Wschodnia, 1918–1919. Krakow, 1990. 231 s.

14. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Нью-Йорк : Червона Калина, 1970. 228 с.

15. Державний архів Львівської області (ДАЛО). Ф. 257. Товариство вивчення історії оборони Львова і південно-східних областей воєводства у 1918–1920 рр. у Львові. Оп. 2, спр. 228. Копії наказів і розпоряджень командування польської оперативної групи генерала Лесневського, 1919. 42 арк.

16. Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма. Київ : Планета людей, 2002. 458 с.

17. Ярославин С. Визвольна боротьба на Західноукраїнських землях у 1918–1923 роках. Філадельфія : Америка, 1956. 182 с.

18. Павлюк О. ЗУНР і політика Угорщини // Україна в минулому. Львів, 1995. Вип. 7. С. 28–44.

19. Республіка. Станіславів; Кам'янець-Подільський, 1919. 23 березня.

20. Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДІА у м. Львів). Ф. 359. Назарук Осип, адвокат, журналіст і публіцист, письменник, громадський і політичний діяч. 1883–1940 рр. Оп. 1, спр. 370. Протоколи нарад колегії уповноважених Диктатора ЗУНР, 1920. 38 арк.

21. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 3696. Міністерство закордонних справ Української Народної Республіки. Оп. 2, спр. 1. Проекти законів та постанов уряду УНР, 1918. 63 арк.

22. ЦДІА у Львові. Ф. 368. Томашівський Степан, історик (1875–1930). Оп. 1, спр. 92. Листи Томашівському Степану від кореспондентів з прізвищами на літери «В»–«К». 143 арк.

23. Брицький П. П., Добржанський О. В. Буковинці на дипломатичній службі УНР та ЗУНР. Чернівці : Золоті литаври, 2007. 247 с.

24. Чубатий М. Державний лад на Західній області Української Народної Республіки. Львів, 1921. 40 с.

25. Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни, 1914–1918. Львів, 1930. С. 497–776.